

1 Статист. преброяване на населението е основния метод за получаване информация за него. 1-те преброявания са в древността за нуждите на военните и даначните (евреите, Китай, Египет). В съвременността 1-то пребр. 1790г. САЩ-4млн. бели 800хил. негри, индианците не са броени. За да е точно пребр. да е с преброители, кореспонденция по пощата, събирателни пунктове. Днес съществува процес на уеднаквяване на методиката на всички д/ви. У нас 1-то пребр. след Освобожд., а последното-март 2001г., участват 7 000 души. Участието в пребр.-законово задължение на всички граждани. При всяко пребр. –набира (от 2 седмици-1 месец), обработва (месеци, години) инф. и се публикуват резултати. Едва в няколко страни няма традиция в пребр. В периодите м/у пребр. данни дава текущата демографска статистика, общините водят отчет за текущите демографски събития. В Зап. Евр. такъв отчет е имало в старите църковни книги. Тези два източника на информация взаимно се допълват, но не винаги има съвпадения, затова в год. на преброяване се дава приоритет на данните от анкетните карти. У нас НСИ пряко отговаря за методиката. Текущ. стат. От 1970г. Се води от ЕСГРАОН. НСИ има поделения в всички областни градове, а ЕСГРАОН е към общините. ЕСГРАОН е автоматична комп. с/ма с талон за всяко лице: ЕГН, име, гражд., местожителство, месторожд.... От 1994г. е изградена нац. компют. база данни за повече от 10 мил. бълг. и чужденци по повече от 14 показателя. Тези данни се актуализират 1 седмично. ЕГН най-важен показател от 10 цифри. Деветата цифра показва пола. Данни се получават и от годишниците. Издава се специализирана ведомствена л/ра.

Постоянно население

-присъстващо на 1 място 6 месеца + 1 ден.

Временно отсъстващо

!

момента на пребр. отсъстват.

Временно присъстващо

–живее другаде, но при пребр. е на това място. Анкетна карта-група ? и.

2. В истор. план нараства. По-пълни данни има от 2 1/2 на XXв., когато са обхванати почти всички страни. Предполага се, че 5хил.г. пр.Хр. насел. на света ~30млн., 0г. ~200/250млн., 1900г. ~600млн., кр. XXв. ~6милиарда 140млн. Наблюдаваме демо -графски бум. Тенденцията е в страните от Африка, Лат. Америка, Азия да живее 80% от насел., а в Европа има нулев прираст и в близко бъдеще се очаква да стане и отрицателен.

$T = \dots \dots \dots \cdot 100$ (%) темп на прираст насел.

S -насел. в кр. на периода

S -насел. в нач. на периода

Ср год темп $t = \frac{S - S_0}{n} \cdot 100\%$ n-бр.год в периода

Няма точна прогноза, дори такава за 30г. се смята за дългосрочна, защото не могат да се обхванат всички фактори. В прогнозите има голяма доза неточност.

Прогнозите са в Европа насел. да нараства с 0,1%, а в Африка –3%.

3. Промените на насел. в дадена страна зависи от ест.прираст и миграциите. I-во пребр.-1880г. повече от 2млн. в Княжеството. Изт. Румелия1884г.940хил От 1992 –2001г за 1-ви път има намаляване на населението с ~половин млн.Още в предосвободенския период имаме данни за населението ни от К.Иречек, Теклов, Еми Буе и др. Осм.власт не е правила пребр., въпреки че е водела сравнително точен отчет за населението по адм. области. Сведенията, които са давани за предосвободенска Б/я са противоречиви. В кр. на ХХв. Имаме отрицателен прираст и тенденцията е той да се запази. За последните 12г. страната са напуснали~40/50хил. на год., а трайно се завръщат 10хил. Прогнозата е, че до 2020/25г. населението ни ще намалее с 1млн., то за сметка на младите.БАН -6,4млн. до2025г. Др. проблем е бр. на бълг. диаспора зад граница.В Украйна, Молдова, Банат и останалите съседни д/ви живеят огромен бр. българи.Някои от съседите ни отчитат това население, а др. значително го занижават умишлено. Икон. емиграц. също създава значителни проблеми.

4.Днес е заселена ~75% от територията на Земята, и тази територия значително се увеличава. Заселена е тази територия с постоянни селища.На сев. достига до 78с.ш., а на юг 54ю.ш.Различието е в зависимост от разпределението на сушата(Аляска, Канада, Огнена земя). Най-високите селища са в Тибет и Андите. Високопланинските селища са свързани най-вече с дърводобив.Само 2% от населението на света живее при надморска височина над2000м. Сравнително висок е бр. на план. население на Африка и Лат.Америка. 1/2 от световното население живее в пояса м/у 50-200 км. от световния океан.Нараства ср. Гъстота на населението- над45души на кв.км(при изчислението се изключва Антарктида) Очертават се 5района с много висока гъстота.Изт.Китайска равнина, Индо-гангска низ., Зап.Европа, Сев част на САЩ.В първите се определя от добрите природни условия, а в 4 и 5 от икон. Гъст.на насел. показва интензитета на

заселване, разкрива се чрез: ср.гъстота (съотнош.м/у бр.насел. и площ в души на км), ар
иалитет

(съотнош. площ/насел., каква площ се пада на 1 човек),

Гъстота на градско и селско населени

е

Земед населен

:(

бр. насел/ обработваема земя.

Гъстота на обитаване

(бр.население на определено селище и неговата площ). Ср. гъстота не е подходяща при много големи или малки страни.(пр. Египет) Най-голяма гъстота има в Бангладеш.

Голяма е в Корея, островни д/ви. Най-малка е в Исландия е др. сев. д/ви.

5.Към последните 2 пребр. 5400селища в страната основен дял имат град. с насел. над50хил.и най-големите с такова над 100хил. Социалната индустрия оказва значително влияние.1965/75г. намалява насел. на сев.-запад. Б/я., 1975/85 в сев-изт и сев.Най–голям е бр.в София обл., Пловдив, Варна, Бургас. Най-висока степен на териториална концентрация има в най-малките бълг. общини. Най-гъсто населено е Софийското поле, Пазарджик, Пловдив, ср. теч. на р.Янтра. Най-малко населени са планинските обл., Добруджа, Странджа. Най-голяма гъстота на насел. високият пояс 500-700м. и низаният от 0-200м-31%. От 700-100м. няма нито един голям град. Над 1000м. живее само 1%от насел. на Б/я, тук преобладават махали, колиби. Има и по-високо план. селища.

9. А.Тотев разграничава 4 етапа в демог. преход у нас: I- до началото на устойчивото нарастване; II- усойч. нарастване; III- намаляване на уст. нарастване; IV – нулев ест. прираст. Най-ниска обща смъртност е в нач на 60^{те} г на ХХв. До днес бавно нараства. Има разлика м/у градската и селска смъртност. П/з 1997г. Б/я бе с най- ниска раждаемост. До 60те г. раждаемостта в селата е по – висока, но п/з последните 4г. е по ниска от тази в градовете(в селата живеят 1/2 от циганите и 1/3 от турците). Типове демогр. територии: 1. с относително благоприятна демогр. ситуация; 2. с преходна; 3. с умерено неблагоприятна; 4. силно влошена (40%)

Те зависят и от етническия състав на населението у нас. Спада плодовитостта в Б/я п/з последните год.

6. Понятията ест. възпроизводство (смяна на поколенията) и ест. дв/ие (раждаемост, смъртност, ест. прираст) са взаимно свързани. Следователно ест. дв/ие е признак, х/ращ ест. възпроизводство. При ест. възпр.- тотална фергилност. В Б/я и др. евр.

страни се влошава ТОТ.ФЕРГ. Бруто коефициента на възпроизводство показва колко момичета ще родят п/з ферг период бр.К = F . 0,49

Нето коефициент на възпр. показва колко момичета ще роди една жена и ще доживеят до сред. възраст на майката.

Лансираната п/з 30-те год. теория за демогр. революция се опитва да обясни глобалния демогр процес. Тя се основава на виждането, че в съществ. 2 типа възпр. традиционно(типичен преди инд. революция, ваксините) и съвременно (х/ра се с ниска смъртност и раждаемост, дълъг период на живот, бавна смяна на поколенията). Прехода м/у двата периода се нарича демогр. преход и преминава п/з няколко етапа. I – Започва рязко смъкване на смъртността; II – Сnižаване се и раждаемостта; III – смъртността и раждаемостта се стабилизират. Така се преминава в съвр. прираст ~ до 0. От гледна точка на начина на протичане има три вида демогр. преход: британски(протича бавно 2½XVIIIв. – ср.XXв.); френски (води до тежка демогр. криза); японо-латиноамерикански (протича ускорено и започва късно нач.-кр.XXв.). От количествена гледна точка ест. възпр. има три режима:
разширено
(в семейството има ср.2деца);
просто
(с повече от 2деца);
стеснено
(по-малко от 2деца). В Б/я демогр. преход започва скоро след Освобожд. до 90-те г. на XXв. той протича бързо и води до тежка демогр. криза. Вс.д/ви ще преминат п/з демогр.прех., п/з разл време.

7.Ест. дв/ие на света вкл. (раждаемост, смъртност, ест. прираст). В/у тези процеси оказват влияние различни факти: медиц., биолог., соц-икон., псих., полит.Раждаемостта се влияе: стандарта на живот, образование, религия Коефициент на раждаемост

$n = N / S \cdot 1000 \%$ N – бр. живородени за среден период от годин. S – средногод. бр. на населението на отделна територия Демогр. поведение на хората намира най- добър израз в раждаемостта.Това репродуктивно поведение зависи от потребността от деца, воините, миграциите.... Като цяло по-високата брачност стимулира ражданията. Раждаемостта се подпомага с данъчни облекчения, помощи, отпуски, дори забрана на абортите. Там където има висока раждаемост,Ниска ражд е

под 10‰ , а висока над 40‰ се води политика с обратен знак, за ограничаване на раждаемостта. В Китай раждаемостта се нормализира, но в Индия тези мерки все още не са дали нужния резултат. Най – ниска е в бившите соц сателити на СССР.

Коефициент на смъртност

$m = M / S \cdot 1000$ M –бр. починали за календарна год.; S–ср.год. сума за териториална единица. Голямо влияние оказват условията на живот, храненето, здравосл. състояние... С появата на ваксините смъртността намалява. Най-ниска е в страните с високи доходи и развита здравна мрежа, в развитите д/ви тя се увеличава поради значителното застаряване на населението.

Естест. прираст $EP = N - M \cdot 1000$

8. В количествен план съотношението м/у половете е различно за разл. д/ви и региони. Статистиката установява, че на 100 живородени момичета се падат 105 момчета. Таз структура варира и в течение на год. в зависимост от по ниската възраст на смъртност на мъжете, това е и по-благоприятно, тъй като е свързано с по-голяма брачност. В развитите страни има по-голяма продължителност на живот и превес на жените. В развиващите се страни е обратно. Само в Китай и Индия мъжете са с 70млн. повече. В по-бедните страни само жените живеят по-малко. Миграциите също оказват влияние на половата структура, страни приемащи емигранти са с по-голям брой мъжко население и обратно. Населението се разделя на и под трудоспособно и по отношение на участието в възпроизводителния процес на деца, родители, прародители. Границата на трудоспособната възраст в различните страни е различна. Възрастовата структура е в тясна връзка с възпроизвадителната. Иконом. независимо население от 15-64 год. Зумберг приема, че има стационарна възрастова структура. Деца : прародители = 25:25, когато децата превишават е прогресивна и обратно. Представя се ч/з стълбчеста диаграма. Населението се разбива на възрастови групи, в ляво се показват мъжете(в синьо), а в дясно жените(в червено).

смъртност. П/з 1997г. Б/я бе с най- ниска раждаемост. До 60те г. раждаемостта в селата е по – висока, но п/з последните 4г. е по ниска от тази в градовете(в селата живеят 1/2 от циганите и 1/3 от турците). Типове демогр. територии: 1. с относително благоприятна демогр.

11. Миграции - всяко механично преместване на населението. Водят да промяна постоянното местожителство, следователно не са миграции ежегодни трудови дв/ия... Обикновено промяна на местожив. е свързана с нова месторабота, т.е. икон. причина. (войни, полит. фактори, екологич.) Турист. и религ. пътувания не са миграции. Всеки мигр. поток порождо обратен поток. Интензивността на мигр. отслабва с увеличаване на разстоянието. Видове мигр. : временни и окончателни; вътрешни, м/уд/вни, м/уконтинентални; индивидуални и масови; стихийни и организирани. Използват се термините изселени и заселени(за 1 д/ва) и и/емигранти. Гастърбаитъри, бежанци, Има и такива село-село, село-град, град- село, град-град. В количествено отношение мигр. се х/рат с: обем (сбор м/у изселени и заселени от определена територия за известно време), интензитет (съотношението м/у мащаба и общия бр. на населението), салдо (разликата м/у заселени и изселени), ефект (съотношението м/у салдото и мащаба, дава реалния резултат). Женевската конвенция определя бежанец: човек, напуснал родината си поради полит., расово, религ. преследване; война или основателен страх за такава. Бр. на бежанците е непостоянен. Създадени са бежански лагери. Иконом. миграция се определя от намирането на по-високо платена работа. П/з XIX в. осн. поток емигранти е от Европа към САЩ. В САЩ кр. XIX в. за пръв път закон за ограничаване на миграцията. Япония е най-малко засегната от миграцията. След разпадането на колониалната с/ма от Алжир освен бяло население емигрират и много тъмнокожи.

10. За повече от 100г. се наблюдава увеличаване делът на жените те се изравняват с мъжете и днес имат превес. Разликата, която съществува днес не е била толкова голяма дори в периода на войните. 2000г.- 1000мъж. на 1050жени. Смъртността при мъж-69г., жените-73г. Преброяването п/з 2001г. показва, че жените са с 200хил. повече. Съществуват и различия в регионален аспект. Жените са най-много в София гр. и Пловдив, а най-малко в Благоевград и Силистра. Нараства делът на трудоспособното население. Средната възраст сега е 40г., има разлика във възрастовата структура на градското е селското население. В селата -30% пенсионери, а в градовете- 18%.

12. След Освобождението осн. групи от изселващи се са от турско население, черкези и татари, а към Б/я бълг. от Македония и Тракия. В следващите год. има завръщане на турското население, но временно, за да се уредят имуществените ?^и. Масови преселвания на бълг. има по време на военните кризи. Много бълг. се насочват към Русия, Австр-Унг., Румъния.. След I Св.в. градинари се насочват към новосъздадените Чех. и Унгария. 1924г. спогодбата Молдов-Кафандарис- за обмен на население с Гърция. Според Крайовската спогодба от Южн. Добруджа са изселени 70хил. души. В год. на II Св.в. бълг. се насочват към Германия. В последствие голям бр. евреи, арменци, руснаци. Въпреки, че след освобождението значителни групи напускат д/вата, повече са тези, които идват тук, което от своя страна води до значителни демографски проблеми. П/з последните год. осн. част от намаляването на населението се дължи на

емиграцията. Вътрешно държавната миграция се влияе осн. от иконом. фактори, прилив има в големите градове.

От град-село се изселват осн. пенсионери.

13. Осн. се говори за трудоспособно население. 2001г. в трудоспособна възраст с 4млн.700хил. души. П/з последните год. има тенденция за намаляването му, тъй като населението все повече застарява. Понятието трудов ресурс е заместено от работна сила- лица над 15г. Иконом. активното население са заетите и безработните. У нас има трудоспособно население, което не работи и не търси работа(военни, домакини). Безработицата бива: *постоянна* (свързана с първо явяване на пазара на труда), *структурна* (обхваща определен отрасъл) и *циклична* (свързана с промените в иконом.). В развитите страни все повече хора участват в обществено полезни дейности (отглеждане на деца, стари хора, в туризма, полит. кампании). Тези дейности са безплатни, а доходи се получават от спонсори. Структурата на заетостта се определя от разпределението на заетостта по стопан. сектори. Наблюдава се тенденция за намаляване на заетостта в селск. стоп. за сметка на промишлеността и третичния сектор. Само в най-големите страни все още преобладава заетостта в първичния сектор. Според статистиката на нашата агенция по заетостта п/з 2002г- най-малка е безработицата в София-5%, а в Разград, Видин, Монтана, Търговище е най-висока. Неблагоприятното е, че в Б/я за 1 работно място - 50 човека. Тенденцията е да се увеличи делът на третичния сектор.

14. Имаме: семейни; несемейни; разведени; вдовци. брачността е показател за измерване на брака в %₀ Браковете се поделят на юридически (законово оформен) и фактически (тенденция за увеличаването им). В развитите страни възрастта за сключване на брак е по-висока. У нас също се появява такава тенденция последните 10г. Разводимастта се измерва на 10хил.души. Най-ниска е в арабските страни. Ограничения има в някои католически страни. Семейство е група от хора в преки родствени връзки, поделящи 1 домакинство. Домакинство е общност от лица без или с роднински връзки, живеещи заедно и имат общ бюджет (може да е от 1 човек). В градовете сем. и домакин. са по-големи. Има и сложни семейства.